

T.B.M.M.
CUMHURİYET HALK PARTİSİ
Grup Başkanlığı
Tarih : 02.10.2026
Sayı : 1072

10/4582

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANLIĞINA

Türkiye’de sivil toplum kuruluşlarının karşı karşıya kaldığı bürokratik engellerin, kaynak yetersizliklerinin, denetim baskılarının, kamu kaynaklarına erişimdeki eşitsizliklerin, siyasi ayrımcılık iddialarının, küçük ve orta ölçekli illerde faaliyet gösteren derneklerin kapasite sorunlarının, hak temelli örgütlerin karar alma süreçlerinden dışlanması, uluslararası fonlara erişimdeki adaletsizliklerin ve sivil toplum alanındaki güven kaybının tüm yönleriyle araştırılması; bağımsız, çoğulcu, şeffaf, hesap verebilir ve yerel demokrasiyi güçlendiren bir sivil toplum yapısı için kalıcı çözüm önerilerinin belirlenmesi amacıyla Anayasa’nın 98’inci ve Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü’nün 104 ve 105’inci maddeleri uyarınca bir Meclis Araştırma Komisyonu kurulmasını arz ve teklif ederim.

Op. Dr. Ali KARAÖBA
Uşak Milletvekili

71-82261

Jale Nur SÖLÜ
Eskişehir

GEREKÇE

Türkiye’de sivil toplum, yalnızca dernek ve vakıflardan ibaret görülse de aslında; demokrasinin, yerel katılımın, dayanışmanın, denetimin, hak arama kültürünün, sosyal hizmetin, kültür-sanat üretiminin, gençlik çalışmalarının, sporun, çevre mücadelesinin, kadınların, çocukların, engellilerin, yaşlıların, hastaların, yoksulların, afet mağdurlarının, göçmenlerin ve kırılgan grupların kamusal alandaki en önemli dayanaklarından biridir, biri olmalıdır. Sivil toplum güçlü olduğunda yurttaş yalnız kalmaz; kamu hizmetleri denetlenir, yerel sorunlar görünür olur, karar alma süreçleri zenginleşir, sosyal dayanışma güçlenir ve devlet-toplum ilişkisi tek yönlü olmaktan çıkar.

Ancak ülkemizde sivil toplumun gelişimi uzun süredir ciddi sorunlarla karşı karşıyadır. Bir yanda bazı dernek ve vakıfların kamu kaynaklarına, protokollere, salonlara, yerel desteklere ve görünürlüğe kolayca ulaşabildiği; diğer yanda hak temelli çalışan, kadın, çocuk, engelli, çevre, insan hakları, hasta hakları, kent hakkı, kültür, gençlik ve yerel demokrasi alanlarında faaliyet gösteren çok sayıda sivil toplum kuruluşunun bürokratik engeller, kaynak yetersizliği, siyasi dışlanma, görünürlük sorunu, denetim baskısı ve güvensizlikle karşı karşıya kaldığı yönünde güçlü bir toplumsal kanaat oluşmuştur.

Sivil toplumun en temel sorunu, kamu otoritesiyle kurduğu ilişkinin eşit ve tarafsız olmamasıdır. Devletin görevi, kendisine yakın gördüğü dernekleri büyütmek, muhalif veya bağımsız gördüğü sivil yapıları dışlamak değildir. Kamu kaynakları, proje hibeleri, yer tahsisleri, işbirliği protokolleri, uluslararası fon bilgilendirmeleri, belediye destekleri ve bakanlık programları siyasi yakınlığa, ideolojik uyuma, kişisel ilişkilere veya yerel güç dengelerine göre dağıtılıyorsa orada sivil toplum gelişmez; yalnızca iktidara yakın yapıların güçlendiği, bağımsız yurttaş örgütlenmelerinin zayıfladığı bir alan oluşur. Özellikle küçük şehirlerde bu sorun daha derindir. İstanbul, Ankara ve İzmir gibi büyük merkezlerde faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşları fonlara, uzmanlığa, medya görünürlüğüne, ağlara, eğitimlere ve uluslararası temaslara daha kolay erişebilirken; Uşak, Kütahya, Afyonkarahisar, Burdur, Yozgat, Bayburt, Karaman, Kırşehir, Çankırı, Bartın ve benzeri küçük ve orta ölçekli illerde faaliyet gösteren dernekler çoğu zaman gönüllü emeğe, sınırlı bağışa, düşük kapasiteye ve kişisel fedakârlığa dayanmaktadır. Bu illerde derneklerin proje yazma, mali raporlama, hibe yönetimi, görünürlük, dijitalleşme, gönüllü

yönetimi, hukuki danışmanlık ve kurumsal sürdürülebilirlik kapasitesi yeterince desteklenmemektedir.

Küçük şehirlerde sivil toplumun zayıflaması, yalnızca derneklerin sorunu olarak ele alınmamalı; o şehirde yaşayan kadınların, gençlerin, engellilerin, çocukların, yaşlıların, hastaların, üreticilerin, sporcuların, sanatçıların, esnafın ve dezavantajlı grupların sesini zayıflatan bir etken olarak görülmelidir. Yerel basının sınırlı olduğu, yerel yönetimlerin siyasal baskınlık kurabildiği, kamu kurumlarına erişimin kişisel ilişkilere bağlı hale geldiği yerlerde bağımsız sivil toplumun varlığı, yurttaşın hak arama kapasitesi açısından hayati önemdedir. Bu nedenle küçük şehirlerde sivil toplumun güçlendirilmesi, yerel demokrasinin güçlendirilmesi anlamına gelir.

Hak temelli sivil toplum kuruluşlarının karşılaştığı sorunlar ayrıca ele alınmalıdır. Kadın hakları, engelli hakları, çocuk hakları, çevre hakkı, insan hakları, hasta hakları, mülteci hakları, işçi hakları, kent hakkı, hayvan hakları ve ifade özgürlüğü alanında çalışan örgütler, yalnızca hizmet sunan yapılar değil; aynı zamanda kamu politikalarını izleyen, yanlışları görünür kılan, mağdurlara destek olan ve devleti hukuka uygun davranmaya çağıran yapılardır. Bu nedenle hak temelli sivil toplumun baskılanması, yalnızca bir derneğin faaliyetinin kısıtlanması değil; yurttaşın denetim hakkının, katılım hakkının ve adalet arayışının zayıflatılmasıdır.

Kadın örgütlerinin şiddetle mücadele, sığınak izleme, nafaka, istihdam, siyasi katılım ve yerel eşitlik politikaları alanında; engelli örgütlerinin erişilebilirlik, bakım, eğitim, istihdam, afet hazırlığı, bağımsız yaşam ve ayrımcılıkla mücadele alanında; çocuk hakları örgütlerinin istismar, ihmal, çocuk işçiliği, okul terki ve yoksulluk alanında; çevre örgütlerinin maden, enerji, orman, su, tarım ve iklim krizi alanında yaptığı çalışmalar kamu yararı taşımaktadır. Buna rağmen bu örgütlerin karar alma süreçlerine düzenli biçimde davet edilmemesi, kamu verilerine erişememesi, fonlara ulaşamaması ve bazı durumlarda siyasi yaftalamaya maruz kalması kabul edilemez.

Uluslararası hibeler ve fonlar da sivil toplum bakımından ayrı bir tartışma alanıdır. Avrupa Birliği, Birleşmiş Milletler kuruluşları, büyükelçilikler, uluslararası vakıflar ve kalkınma ajansları tarafından sağlanan hibelerin hangi örgütlere, hangi kriterlerle, hangi illerde, hangi tematik alanlarda ve hangi denetim süreçleriyle dağıtıldığı kamuoyuna anlaşılır biçimde sunulmalıdır. Uluslararası fonlara erişim yalnızca İngilizce bilen, proje yazma kapasitesi yüksek, büyük şehirlerde yerleşik, belli çevrelere dahil STK'ların alanı haline gelirse küçük şehirlerdeki yerel

dernekler sistematik olarak dışarıda kalır. Buna karşılık uluslararası fon alan tüm sivil toplum kuruluşlarının siyasi yaftalamaya maruz bırakılması da son derece tehlikelidir. Dünyanın birçok demokratik ülkesinde sivil toplum uluslararası işbirliği, hibe, teknik destek ve ağlar üzerinden güçlenmektedir. Asıl mesele fonun kaynağından çok; dağıtım sürecinin şeffaflığı, kullanımın denetlenebilirliği, kamu yararı, siyasi bağımsızlık, hesap verebilirlik ve yerel ihtiyaca uygunluktur. Türkiye’de hem uluslararası fonlara erişimde eşitsizlik hem de bu fonları alan kuruluşların kolayca hedef gösterilmesi, sivil alanı daraltan çift yönlü bir baskı yaratmaktadır.

Kamu kaynakları ve yerel yönetim destekleri açısından da benzer bir sorun vardır. Belediyelerin, valiliklerin, bakanlıkların ve kamu kurumlarının derneklerle yaptığı protokoller, ayni ve nakdi destekler, salon tahsisleri, ulaşım destekleri, eğitim programları, ortak hizmet projeleri ve hibe çağrıları çoğu zaman şeffaf biçimde izlenememektedir. Hangi derneğe hangi gerekçeyle destek verildiği, hangi derneğin neden dışarıda bırakıldığı, değerlendirme komisyonlarının kimlerden oluştuğu, başvuru sonuçlarının nasıl açıklandığı ve desteklerin etkisinin nasıl ölçüldüğü belirsiz kaldığında sivil toplum alanında güven aşınmaktadır.

Sivil toplum kuruluşlarının karşılaştığı bürokratik yükler de ağırdır. Dernek kurma, genel kurul, bildirim, beyanname, denetim, bağış toplama izni, yardım kampanyası, defter tutma, dijital bildirim, kişisel verilerin korunması, yabancı fon bildirimi, faaliyet raporu, vergi ve muhasebe süreçleri küçük dernekler için çoğu zaman yönetilemez hale gelmektedir. Gönüllülük esasıyla çalışan, muhasebeci, avukat, proje uzmanı ve profesyonel personel çalıştıramayan yerel dernekler için aynı idari yüklerin büyük vakıflarla aynı biçimde uygulanması fiili eşitsizlik yaratmaktadır.

Sivil toplumun toplumsal güven sorunu da ciddi biçimde ele alınmalıdır. Son yıllarda bazı vakıf ve dernekler üzerinden gündeme gelen yolsuzluk, usulsüz bağış toplama, kamu kaynaklarının kötüye kullanımı, siyasi bağlantı, istismar, cemaat-tarikat bağlantısı veya denetimsizlik iddiaları, tüm sivil toplum alanına zarar vermektedir. Kamuoyu, hangi derneğin gerçekten kamu yararı için çalıştığını, hangisinin kaynak aktarma mekanizmasına dönüştüğünü, hangi vakfın şeffaf olduğunu, hangisinin kapalı ve denetimsiz faaliyet yürüttüğünü ayırt etmekte zorlanmaktadır. Bu güven kaybı, dürüst ve bağımsız çalışan küçük dernekleri de olumsuz etkilemektedir.

Bu nedenle Türkiye’de sivil topluma güvenin yeniden kazanılması için iki yönlü bir politika gereklidir: Bir yandan bağımsız, hak temelli, yerel, gönüllü ve küçük ölçekli sivil toplum kuruluşlarının üzerindeki gereksiz bürokratik yükler azaltılmalı, kapasiteleri güçlendirilmeli, kamu kaynaklarına adil erişimleri sağlanmalı ve karar alma süreçlerine katılımları güvence altına alınmalıdır. Diğer yandan kamu kaynaklarını kullanan, bağış toplayan, uluslararası fon alan veya kamu kurumlarıyla protokol yapan tüm dernek ve vakıflar için şeffaf, açık veri temelli, denetlenebilir ve siyasi tarafsızlığa dayalı bir hesap verebilirlik sistemi kurulmalıdır.

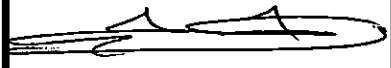
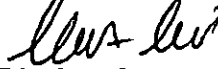
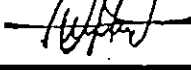
Turizm, kültür, sanat, gençlik ve spor alanında faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşları da bu araştırmanın dışında bırakılmamalıdır. Birçok küçük şehirde kültürel mirasın korunması, yerel festivaller, amatör spor, gençlik faaliyetleri, doğa turizmi, yöresel ürünler, halk oyunları, müzik, tiyatro, fotoğraf, bisiklet, dağcılık, izcilik, yerel tarih ve kent belleği gibi çalışmalar büyük ölçüde sivil toplumun emeğiyle ayakta durmaktadır. Ancak bu alanlardaki dernekler de salon, ulaşım, malzeme, antrenör, eğitmen, tanıtım, proje yazma ve belediye desteği gibi konularda ciddi zorluklar yaşamaktadır. Sivil toplum yalnızca hak savunuculuğundan ibaret değildir; aynı zamanda kent kültürünü, sosyal yaşamı, gençlerin aidiyet duygusunu ve yerel kalkınmayı besleyen bir alandır.

Gençlerin sivil topluma katılımı ise demokrasinin geleceği açısından stratejik önemdedir. Gençler yalnızca seçim dönemlerinde hatırlanan bir kitle değil; çevre, dijital haklar, eğitim, kültür, spor, afet dayanışması, gönüllülük, sosyal girişimcilik ve yerel yönetim süreçlerinde aktif özne olmalıdır. Ancak gençlik örgütlerinin bir kısmı kaynak bulamamakta, bir kısmı siyasal etiketlenme kaygısıyla faaliyet yapmaktan çekinmekte, üniversite kulüpleri idari baskılarla karşılaşabilmekte, küçük şehirlerde gençlerin gönüllü çalışmalara katılabileceği güvenli ve desteklenmiş alanlar yeterince gelişmemektedir.

Sivil toplumun güçlenmesi, hükümetin lütfu değil, demokrasinin gereğidir. Devletin görevi sivil toplumu hizaya sokmak değil; bağımsız, çoğulcu, şeffaf, hesap verebilir ve katılımcı bir sivil alanı güvence altına almaktır. Kamu kurumları, kendisini eleştiren derneği düşman, kendisine yakın derneği ortak olarak görme anlayışından vazgeçmelidir. Sivil toplumun asli işlevlerinden biri de iktidarı, belediyeleri, kamu kurumlarını ve özel sektörü denetlemek; eksikleri göstermek ve yurttaş adına söz kurmaktır. Bu işlev zayıflatıldığında yalnızca dernekler değil, demokrasi zayıflar.

Bu nedenle; Türkiye’de sivil toplum kuruluşlarının kuruluş, faaliyet, denetim, finansman, gönüllülük, kamu kurumlarıyla ilişki, uluslararası hibe erişimi, yerel yönetimlerle işbirliği, hak temelli çalışmalar, küçük şehirlerde kapasite eksikliği, kamu kaynaklarının tarafsız dağıtımı, sivil toplumun toplumsal güven kaybı, dernek ve vakıflarda şeffaflık, bağış toplama süreçleri, gençlik ve kadın örgütlenmeleri, engelli hakları örgütleri, kültür-turizm, spor, çevre, afet ve yerel kalkınma alanlarındaki sivil çalışmaların tüm yönleriyle araştırılması; kamu kaynakları ve uluslararası hibelerin dağıtımında siyasi tarafsızlık, bölgesel adalet, açık veri ve etki ölçümü ilkelerinin incelenmesi; küçük şehirlerdeki sivil toplum kuruluşlarının kapasite geliştirme, proje yazma, hukuki danışmanlık, muhasebe, dijitalleşme, gönüllü yönetimi ve sürdürülebilir finansman ihtiyaçlarının belirlenmesi; hak temelli çalışan kuruluşların karşılaştığı idari, siyasi ve mali baskı iddialarının araştırılması; yurttaşların sivil topluma güvenini yeniden tesis edecek şeffaf, çoğulcu, katılımcı ve denetlenebilir bir sivil toplum politikası oluşturulması amacıyla Anayasa’nın 98’inci ve Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü’nün 104 ve 105’inci maddeleri uyarınca bir Meclis Araştırma Komisyonu kurulmasını arz ve teklif ederim. 14.07.2026

..... Sayılı Meclis Araştırma Önergesinin İmza Çizelgesi

Adı Soyadı	Seçim Bölgesi	İmza
Hasan YILMAZ	AYYIN	
Gürsel Altunelgen	İst.	
Deniz Demir	Ankara	
İnan Akgün ALP	Kars	
Hasan Öztürkmen	Gaziantep	
Semra Dincer	Ankara	
Erpin ALTAY	İstanbul	
Ali ÖZTUNÇ	K. Maraş	
Cem AVSAR	Tekirdağ	
Orhan PARBAL	Bursa	
Mehmet POYRAZ	İzmir	
R. İ. NACAR	Denizli	
Vedat Gündüz	Kırklareli	
Gürsel Erol	Elaazığ	
Mustafa Adıgüzel	Ordu	
Türker ATEŞ	Bolu	
Nermin Yıldırım Kaya	Adana	
Nurhan Yener	İzmir	
Baris BEKBAŞ	Konya	